

העזרה מהסוגיא

בבא קמא מה. – נא:

פרשת ויגש ה'תשפ"ד

דף מה

◆ דיני שור שהרג וחייב סקילה:

- לפני גמר דין - הבעלים יכול למכור את השור או להקדישו, והשור אינו אסור בהנאה^א.
- לאחר גמר דין - הבעלים לא יכול למכור את השור או להקדישו, ולרש"י ולתוס' בתירוץ הראשון השור אסור בהנאה, ולתוס' בתירוץ השני השור מותר בהנאה^ב.

◆ דיני שור שהרג או שהזיק:

- חיוב נזיקין וכופר - באופן שהבעלים שמר על השור כדינו פטור מנזיקין וכופר, באופן שהבעלים לא שמר על השור חייב בנזיקין וכופר, ונחלקו התנאים מהו חיוב השמירה וכדלהלן.
 - לרבי אליעזר בן יעקב - תם ומועד צריכים שמירה פחותה^ג.
 - לרבי מאיר - תם ומועד צריכים שמירה מעולה^ד.

הערות

א רש"י מבאר שלפי שיטת רבי יהודה [מד ב] לאחר שהבעלים מכר את השור או הקדישו השור לא נסקל, משום שרק באופן שהיה לשור בעלים אחד מזמן שהשור הרג ועד זמן גמר הדין חייב סקילה, ולפי שיטת רבנן לאחר שהבעלים מכר את השור השור נסקל אמנם המכירה חלה לרידיא, וכן לאחר ההקדש השור נסקל אמנם ההקדש חל לענין זה שאדם שנהנה מהשור עד שנסקל חייב מדין מעילה.

ב תוס' בתירוץ הראשון מבארים שהסיבה שלאחר גמר דין הבעלים לא יכול למכור את השור משום שהשור אסור בהנאה, ותוס' בתירוץ השני מבארים שהסיבה שהבעלים לא יכול למכור את השור משום שאסור להשהות את השור ולענות את דינו, ותוס' בתירוץ השלישי מבארים שבאופן שהבעלים מכר את השור לאחר גמר הדין נחשב מקח טעות משום שהלוקח היה סבור שיכול לחרוש בו, אבל באופן שמכר את השור לפני גמר דין והלוקח ידע שהשור הרג אדם לא נחשב מקח טעות כיון שהלוקח קנה את השור בשביל לחרוש בו עד שיסקל.

רש"י מבאר שהסיבה שלאחר גמר הדין הבעלים לא יכול להקדיש את השור, משום שהשור אינו ברשותו להקדישו.

ג הגמ' מבארת שהמקור של רבי אליעזר בן יעקב שתם ומועד צריכים שמירה מעולה, משום שדרך האנשים לשמור על השור שמירה פחותה, וכיון שהתורה חייבה על נזקי שור תם מבואר שלא מספיק שמירה פחותה אלא צריך שמירה מעולה, ודורשים מהפסוק שכתוב במועד 'ולא ישמרנו' שמועד מספיק לו שמירה פחותה כיון שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, ולומדים גזירה שווה 'נגיחה נגיחה' ממועד לתם שגם בתם מספיק שמירה פחותה.

ד הגמ' מבארת שהמקור של רבי מאיר שתם ומועד צריכים שמירה מעולה, משום שדרך האנשים לא לשמור על השור כלל, וכיון שהתורה חייבה על נזקי שור תם מבואר שצריך לשמור על תם שמירה פחותה, ודורשים מהפסוק שנאמר במועד 'ולא ישמרנו' שמועד צריך שמירה מעולה, ודורשים גזירה שווה 'נגיחה נגיחה' ממועד לתם שגם בתם צריך שמירה מעולה.

לקבלת העלון במייל B0527147396@gmail.com

○ לרבי יהודה - תם צריך שמירה מעולה, ומועד צריך שמירה פחותה.

○ לרבי אליעזר:

▪ לרש"י ותוס' בפירוש הראשון- מועד חייב אפילו באופן ששמרו שמירה מעולה משום שצריך לשוחטו.

▪ לתוס' בפירוש השני - מועד צריך שמירה מעולה, ואסור להשהותו אלא צריך לשוחטו.

• חיוב סקילה - השור נסקל אפילו באופן שהבעלים שמרו על השור שמירה מעולה.

◆ דיני שור שהרג בבית השומר:

• חיוב השמירה של השומר ביחס לבעלים:

○ שומר חנם - באופן שלא שמר כלל חייב, באופן ששמר שמירה פחותה פטור.

○ שומר שכר - באופן שלא שמר כלל או ששמר שמירה פחותה חייב, באופן ששמר שמירה מעולה פטור.

○ שואל - חייב אפילו באופן ששמר שמירה מעולה.

○ שוכר - נחלקו התנאים האם דינו כשומר חנם או כשומר שכר.

• חיוב השומר לשלם לבעלים את דמי השור שנסקל:

○ באופן שהשומר שמר כדינו - לא צריך לשלם לבעלים את דמי השור.

○ באופן שהשומר לא שמר כדינו:

▪ באופן שהשומר החזיר את השור לבעלים ואמר 'הרי שלך לפניך':

• באופן שהשומר התפיס את השור לבית דין - לרבי יעקב השומר יכול להחזיר את השור לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך', לרבנן השומר לא יכול להחזיר את השור לבעלים.

• באופן שבית דין תפסו את השור:

○ לרש"י - השומר יכול להחזיר את השור לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך'.

○ לתוס' - לרבי יעקב השומר יכול להחזיר את השור לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך', לרבנן השומר לא יכול להחזיר את השור לבעלים.

⦿ הערות

ה הגמ' מבארת שהמקור של רבי יהודה שתם צריך שמירה מעולה ומועד צריך שמירה פחותה, משום שדרך האנשים לשמור על השור שמירה פחותה, וכיון שהתורה חייבה על נזקי שור תם מבואר שלא מספיק שמירה פחותה אלא צריך שמירה מעולה, ודורשים מהפסוק שכתוב במועד 'ולא ישמרנו' שמועד מפסיק לו שמירה פחותה כיון שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, ורבי יהודה סובר שלא לומדים גזירה שווה 'נגיחה נגיחה' ממועד לתם שגם בתם מספיק שמירה פחותה, משום דכתיב 'ולא ישמרנו' ודורשים לזה ולא לאחר.

ו רש"י מבאר שהמקור של רבי אליעזר ששור מועד חייב אפילו באופן ששמרו על השור שמירה מעולה, דכתיב 'ולא ישמרנו' ודורשים 'ולא יקיימונו', ותוס' בפירוש הראשון מבארים שהמקור של רבי אליעזר הוא מהפסוק 'ולא ישמרנו' ודורשים שאין שמירה לשור, ומסתבר לדרוש כך משום ששור מועד אינו נשמר לגמרי על ידי שמירה מעולה, אבל בבור שכתוב 'ולא יכסנו' לא דורשים שאין שמירה לבור משום שבור נשמר לגמרי על ידי שמירה מעולה.

ז תוס' בפירוש השני מבארים שהמקור של רבי אליעזר שאסור להשהות שור מועד אלא צריך לשוחטו דכתיב 'ולא תשים דמים בביתך', אמנם באופן שהבעלים שמר על השור שמירה מעולה והשור הזיק פטור.

ח הגמ' מבארת שהטעם של רבי יעקב שהשומר יכול להחזיר את השור לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך', משום שסובר ש'גומרים דינו של שור שלא בפניו', והטעם של רבנן שהשומר לא יכול להחזיר את השור לבעלים, משום שסוברים ש'אין גומרים דינו של שור שלא בפניו'.

הגמ' מבארת שהמקור של רבנן שאין גומרים דינו של שור שלא בפניו, דכתיב 'השור יסקל וגם בעליו יומת' ודורשים 'כמיתת בעלים כך מיתת השור', אמנם רבי יעקב סובר שלענין דין זה לא מסתבר לדרוש כך משום שהבעלים הם 'בר טענה' והשור 'אינו בר טענה'.

ט רש"י מבאר שדברי רבנן שהשומר לא יכול להחזיר את השור לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך', נאמרו רק באופן שהשומר התפיס את השור לבית דין בידיים, אבל באופן שבית דין תפסו את השור השומר יכול לומר 'הרי שלך לפניך'.

בדברי הגמ' מבואר שרבנן מודים שאדם שגזל חמץ ועבר עליו הפסח, יכול הגזלן להחזיר את החמץ לבעלים ולומר 'הרי שלך לפניך', ורש"י מבאר שהטעם בכך משום שהפסח הגיע מאליהם וכדין שומר שבית דין תפסו את השור מאליהם.

י תוס' מבארים שדברי רבנן שהשומר לא יכול להחזיר את השור לבעלים, נאמרו בין באופן שהשומר התפיס את השור לבית דין בידיים ובין באופן שבית דין תפסו את השור מאליהם, משום שלפי רבנן ש'אין גומרים דינו של שור שלא בפניו' תפיסת השור על ידי בית דין נחשבת להזיק ניכר, ולכן השומר צריך לשמור על השור שבית דין לא יתפסו אותו, ובאופן שלא שמר ובית דין תפסו צריך לשלם.

▪ באופן שהשומר שלא החזיר את השור לבעלים - חייב לשלם.

◆ **גדר שור מועד לרבי יהודה** - לרב אדא בר אבהה חצי מהשור תם וחצי מהשור מועד, ולרב כל השור מועד^א.

◆ **שור שהוא מועד לקרן ימין** - נחשב תם ליגוח בקרן שמאל.

◆ **שור שהוא מועד לקרן שמאל** - תוס' מסתפקים האם הוא נחשב תם לקרן ימין, או דלמא נחשב מועד לקרן ימין משום שאם מועד לקרן שמאל כ"ש שמועד לקרן ימין.

פרק חמישי

דף מו

◆ **דיני ממון המוטל בספק:**

• באופן שאין 'ברי' ושמא' ואין 'רוב' ואין 'מודה במקצת' ואין 'חזקת הגוף':

○ לרבנן - המוציא מחברו עליו הראיה.

○ לסומכוס - ממון המוטל בספק חולקים.

• באופן שיש 'ברי' ושמא' (כלומר שהתובע ברי והנתבע שמא):

○ באופן שהברי טוב והשמא גרוע - לרב הונא ורב יהודה 'ברי' עדיף, לרב נחמן ורבי יוחנן 'לאו ברי' עדיף^א [ק"ח א].

○ באופן שהברי גרוע והשמא טוב - 'לאו ברי' עדיף.

• באופן שיש 'רוב' (כלומר שהרוב מסייע לתובע להוציא מהמוחזק):

○ באופן שאין ראיה מדמי המקח - לרב הולכים בממון אחר הרוב, לשמואל אין הולכים בממון אחר הרוב.

○ באופן שיש ראיה מדמי המקח כמו הרוב - הולכים אחר הרוב והדמים.

• באופן שיש 'מודה במקצת' (כלומר שהנתבע מודה שחייב חלק):

○ באופן שהנתבע מכחיש את שאר החיוב (כגון שאומר חמישים אני חייב וחמישים אני לא חייב) - חייב שבועת מודה במקצת ולאחר שנשבע פטור.

○ באופן שהנתבע לא יודע האם חייב את שאר החיוב (כגון שאומר חמישים אני חייב וחמישים אני לא יודע):

▪ באופן שנחשב 'שמא גרוע' (כלומר שהיה צריך לדעת האם חייב את שאר החיוב) - חייב שבועת מודה במקצת ו'מתוך שאינו יכול להשבע משלם'^ב.

▪ באופן שנחשב 'שמא טוב' (כלומר שלא היה צריך לדעת האם חייב את שאר החיוב) - פטור.

• באופן שיש חזקת הגוף שמסייעת לנתבע - ללישנא קמא לא הולכים אחר חזקת הגוף, ללישנא בתרא הולכים אחר חזקת הגוף^ג.

הערות

יא תוס' מבארים שהמקור של רב אדא בר אבהה שגדר שור מועד לפי רבי יהודה הוא שחצי מהשור תם וחצי מהשור מועד, שהרי רבי יהודה סובר שתם צריך שמירה מעולה ומועד צריך שמירה פחותה, וכיון שלא יתכן שהתורה תפטור במועד יותר מבתם, מוכח שגדר שור מועד הוא שחצי מהשור תם וחצי מהשור מועד, ותוס' מוסיפים שלפי רב אדא בר אבהה הדין ששור מועד נחשב חצי תם וחצי מועד נאמר לא רק לחומרא אלא גם לקולא, ולכן שור תם משלם חצי נזק מגופו, וכן אין מעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו, אמנם שור מועד שהזיק תשלום הנזק הוא ממון ולא קנס ולכן באופן שהודה בנזק אינו נפטור.

יב תוס' בתירוצו השני מחדשים שהדין של 'מתוך שאינו יכול להשבע משלם' לא נאמר בקנס, משום שלא יתכן שבאופן שמחויב שבועה יהיה חייב יותר מבאופן שהיה מודה, ובקנס באופן שהיה מודה היה נפטור משום ש'מודה בקנס פטור', אמנם תוס' בשאר התירוצים נקטו שדין מתוך שאינו יכול להשבע משלם נאמר גם בקנס.

יג הגמ' מביאה אופן שבו יש חזקת הגוף שמסייעת לנתבע, שפרה נגחה שור ויש ספק האם הפרה ילדה לפני הנגיחה והוולד לא השתתף בנגיחה ולכן הפרה חייבת חצי נזק, או דלמא הפרה ילדה לאחר הנגיחה והוולד השתתף בנגיחה ולכן הפרה חייבת רבע נזק והוולד חייב רבע נזק, באופן שהפרה שייכת לאדם אחד והוולד שייך לאדם אחר, שלפי הלישנא קמא בעל הפרה חייב לשלם חצי נזק, משום שלא הולכים אחר חזקת הגוף שהפרה מעוברת ואחר חזקת הממון אלא נחשב לספק, ואומרים 'אין ספק מוציא מידי ודאי', כלומר שבעל הפרה שודאי נגח צריך להוכיח שהוולד השתתף בנגיחה ובאופן שאין יכול להוכיח צריך לשלם את כל החצי נזק, ולפי הלישנא בתרא בעל הפרה חייב רבע נזק, משום שהולכים אחר חזקת הגוף שהפרה מעוברת ואחר חזקת הממון ולכן ואי אפשר להוציא מבעל הפרה יותר מרבע נזק, ומאידך אי אפשר לחייב את בעל הוולד רבע נזק משום שלא הולכים אחר חזקת הגוף נגד חזקת הממון, ולכן נחשב לספק

◆ **דין גבייה של בעל חוב** - באופן שיש כסף צריך לשלם בכסף, ובאופן שאין כסף יכול לשלם בשאר דברים".

◆ **דין גביה של פועל** - באופן שיש כסף צריך לשלם בכסף, ובאופן שאין כסף לא יכול לשלם בשאר דברים אלא צריך למוכרם ולשלם בכסף.

◆ **דיני תובע ונתבע:**

• התובע מחבירו חוב והנתבע טוען שהתובע חייב לו חוב אחר:

○ באופן שהנתבע אומר שיביא עדים שהתובע חייב לו חוב תוך שלשים יום - בית דין לא גובים מהנתבע את החוב אלא מחכים עד שיביא את העדים, משום ש'זמן בית דין' הוא שלשים יום.

○ באופן שהנתבע אומר שיביא עדים שהתובע חייב לו חוב לאחר שלשים יום - בית דין גובים מהנתבע את החוב ולא מחכים עד שיביא את העדים, אמנם באופן ש'זילי נכסיה' בית דין מחכים עד שיביא את העדים^{טו}.

• התובע מחברו שהזיקו והנתבע טוען שהתובע חייב לו חוב אחר - בית דין גובים מהנתבע את החוב ולא מחכים עד שיביא את העדים, משום ש'אין נותנים זמן לחבלות', אמנם באופן ש'זילי נכסיה' בית דין מחכים עד שיביא את העדים.

דף מז - מה

◆ **פרה מעוברת שנגחה ולאחר מכן ילדה ואבדה הפרה:**

• למ"ד עובר ירך אמו - נחשב כמו שור אחד שהזיק, ומימלא באופן שאבד חלק מהשור לרבי ישמעאל הניזק לא מפסיד ולרבי עקיבא הניזק מפסיד.

• למ"ד עובר לאו ירך אמו - נחשב כמו שני שוורים שהזיקו שכל אחד חייב רבע נזק, ומימלא באופן שאבד אחד מהם לא יכול לגבות מחבירו את החלק של השור שאבד אלא יכול לגבות רק רבע נזק [תוס'].

◆ **תרנגולת שהזיקה האם אפשר לגבות את הנזק מהביצה** - באופן שהביצה הייתה מעורה בגידים בזמן הגניחה אפשר לגבות את הנזק מהביצה, באופן שהביצה לא הייתה מעורה בגידים בזמן הגניחה אי אפשר לגבות את הנזק מהביצה.

◆ **צורת שומת הנזק בשור שנגח פרה מעוברת והפילה** - שמים כמה הפרה הייתה שווה לפני הנזק וכמה הפרה שווה לאחר הנזק וההפרש ישלם המזיק^{טז}.

◆ **הכניס שורו לחצר בעל הבית:**

• באופן שהכניס שלא ברשות או באופן שבעל הבית אמר לו 'כנוס שורך ושמר' - הזיק חייב הוזק פטור^{יז}.

הערות

האם הוולד נגח וחייב רבע נזק, או דלמא הוולד לא נגח ולא חייב כלל, ולרבנן פטור משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס חייב שמינית משום שממון המוטל בספק חולקים.

הגמ' מוסיפה שהמחלוקת בין שתי הלישנות נאמרה באופן שהניזק תבע את בעל הפרה ראשון, אבל באופן שתבע את בעל הולד ראשון, נחשב שהניזק הודה שהוולד השתתף בנגיחה, ולכן בעל הפרה משלם רבע נזק ובעל הולד משלם שמינית.

יד **תוס'** דנים באופן שאדם קנה מקח ושילם עליו דמים והמקח היה מקח טעות, ותוס' מביאים שיש גירסא שבאופן שיש למוכר את המעות שהלוקח שילם צריך לפרוע במעות אלו, ובאופן שאין למוכר את המעות שהלוקח שילם יכול לשלם בשאר דברים, אמנם תוס' דוחים גירסא זו ונוקטים שדינו כבעל חוב, שבאופן שיש למוכר כסף צריך לשלם בכסף ובאופן שאין למוכר כסף יכול לשלם בשאר דברים.

טו **הגמ'** מבארת שהמקור שבית דין לא מחכים עד שהנתבע יביא את העדים, דכתיב 'מי בעל דברים יגש אליהם' ודורשים יגש ראייה אליהם, ותוס' מבארים שהחידוש של הפסוק הוא באופן שהנתבע אומר שפלוגי ופלוגי שהיו בשעת המעשה הם עדים שלי, ובית דין יודעים שהיו בשעת המעשה, ולכן היה הו"א שבית דין יחכו יותר משלשים יום, אמנם באופן אחר פשוט שבית דין לא מחכים יותר משלשים יום ולא צריך לכך פסוק.

טז **הגמ'** מבארת שהסיבה שלא שמים את הנזק של פרה מעוברת, בפרה בפני עצמה כמה הייתה שווה לפני הנזק וכמה היא שווה לאחר הנזק, ובוולד בפני עצמו כמה היה שווה לפני הנזק וכמה הוא שווה לאחר הנזק, משום שפרה מעוברת נחשבת 'גוף אחד'.

הגמ' מבארת שיש כמה סיבות שפרה מעוברת שווה יותר מפרה שאינה מעוברת: א. דמי הוולד. ב. 'פיטמא' (כלומר ההשמנה של הפרה מחמת העיבור). ג. 'שבחא' (כלומר פרה מעוברת נראית גדולה יותר ומחמת כך היא נראית שווה יותר). והנה באופן שהפרה והוולד שייכים לאדם אחד המזיק צריך לשלם את ההפרש בין השווי של פרה מעוברת לשווי של פרה שאינה מעוברת, אבל באופן שהפרה שייכת לאדם אחד והוולד שייך לאדם אחד, המזיק צריך לשלם את ההפרש של דמי הוולדות לבעל הוולד, ואת ה'פיטמא' לבעל הפרה, ונחלקו האמוראים למי משלם את ה'שבחא': לרב פפא לבעל הפרה, ולרב אחא בריה דרבא חולקים.

יז **הגמ'** מבארת שאותו דין יהיה באופן שהכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, שבאופן שהבהמה של בעל הבית החליקה עליהם חייב, ובאופן שהבהמה של בעל הבית אכלה את הפירות יהיה פטור.

• באופן שהכניס ברשות:

○ לרבי זירא:

- לרבנן - הזיק או הוזק חייב, משום ששניהם מקבלים שמירה זה על זה.
- לרבי - הזיק או הוזק פטור, משום ששניהם לא מקבלים שמירה ונחשב שהתנו שכל אחד יפטור מהנזק שעושה לחבירו.

○ לרבא:

- לרבנן - הזיק פטור הוזק חייב, משום שבעל החצר מקבל שמירה ובעל השור לא מקבל שמירה-י"י.
- לרבי - הזיק חייב הוזק פטור, משום שבעל החצר אינו מקבל שמירה ובעל השור מקבל שמירה.
- באופן שהכניס ברשות ובעל הבית אמר קיבל עליו שמירה - הזיק פטור הוזק חייב, משום שבעל החצר מקבל שמירה ובעל השור אינו מקבל שמירה-י"י.

◆ **חיוב שור שעשה בור בחצר חבירו:**

- באופן שהבור לא שייך לבעל השור (כגון שהשור חפר בור):
 - באופן שבעל החצר ניזק בהם - פטור דכתיב 'איש בור' ודורשים ולא שור בור.
 - באופן שבעל החצר הפקיר את החצר ואדם אחר ניזק בהם - בעל החצר חייב בנזקי הבור.
- באופן שהבור שייך לבעל השור (כגון שהשור הטיל גללים ובעל החצר ניזוק מהם) - בעל השור חייב משום שצריך למלאות את הבור-כ"א.

◆ **דיני הנכנס לחצר בעל הבית:**

- באופן שנכנס ברשות והנכנס הזיק לבעל הבית או שבעל הבית הזיק לנכנס - באופן שהנזק נעשה בידיים חייבים, באופן שהנזק נעשה על ידי שאחד נתקל בחבירו פטורים-כ"ב.
- באופן שנכנס שלא ברשות:
 - באופן שהנכנס הזיק לבעל הבית - בין באופן שהזיק בידיים ובין באופן שבעל הבית נתקל בו חייב.
 - באופן שבעל הבית הזיק לנכנס:

✽ **הערות** ✽

הגמ' מוסיפה שבאופן שהבהמה של בעל הבית אכלה את הפירות וניזוקה מוחמת ריבוי האכילה, בעל הפירות פטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים משום ש'הוה לה שלא תאכל' (תוס' מבארים שזק זה נחשב 'רוח מצויה', וטעם הפטור משום שאי אפשר לחייב את בעל הפירות על נזק שהבהמה עשתה לעצמה).

יח הגמ' מבארת שדברי רבנן שבעל החצר מקבל שמירה נאמרו באופן שבעל החצר יכול להשאיר בחצר, אבל באופן שבעל החצר לא יכול להשאיר בחצר (כגון אשה שנכנסה לאפות בחצר של בעל הבית ברשות, שבעל החצר לא יכול להשאיר בחצר כיון שדרך האשה לגלות את זרועותיה בשעת האפיה) בעל החצר לא מקבל עליו שמירה והנכנס מקבל עליו שמירה.

יט הגמ' מסתפקת באופנים שבעל החצר קיבל עליו שמירה (לפי רבנן באופן שאמר במפורש שמקבל עליו שמירה, ולפי רבי בין באופן שאמר במפורש ובין באופן שהכניס ברשות) האם קיבל עליו שמירה גמורה, או דלמא לא קיבל עליו שמירה גמורה, ונחלקו תירוצי התוס' בביאור הצד שלא קיבל עליו שמירה גמורה: לתירוצו הראשון קיבל שמירה לענין זה שהשור של בעל החצר לא יזיק, ולא קיבל עליו שמירה לענין זה שהשור הזיק לעצמו, או ששור אחר יזיק את השור. ולתירוצו השני קיבל שמירה לענין זה שהשור של בעל החצר לא יזיק, וכן קיבל עליו שמירה לענין זה שהשור הזיק לעצמו, או ששור אחר יזיק את השור מחוץ לחצר, ולא קיבל עליו שמירה ששור אחר יזיק את השור בתוך החצר משום שאופן זה הוא נזק שאינו שכיח.

בדברי הגמ' שבאופן שהשור אכל פירות וניזוק מוחמת ריבוי האכילה: לפי הצד שבעל החצר קיבל עליו שמירה מהנזקים שהשור הזיק לעצמו חייב (ולא אומרים ש'הוה לה שלא תאכל'), ולפי הצד שבעל החצר לא קיבל שמירה מהנזקים שהשור יזיק לעצמו פטור.

כ רש"י מבאר שהסיבה שבעל החצר חייב בנזקי הבור, משום שבזמן שהפקיר את החצר נחשב שנתן את הבור ברשות הרבים, אמנם תוס' [כח ב] מבארים שהסיבה שבעל החצר חייב בנזקי הבור, משום שכיון שהבור שלו חייב לסלק את הבור מרשות הרבים.

תוס' מסתפקים באופן שאדם חפר בור בחצר חבירו ולאחר מכן בעל החצר הפקיר את החצר, האם בעל החצר חייב בנזקי הבור, או דלמא החופר חייב בנזקי הבור.

כא רש"י מבאר שבעל השור חייב לא רק באופן שבשעת הנזק הבור היה שייך לו, אלא גם באופן שבשעת הנזק הבור לא היה שייך לו כגון שהפקיר את הגללים, משום שלפני שהפקיר את הבור היה חייב לסלק את הבור, וחייב זה לא מסתלק לאחר שהפקיר את הבור, תוס' מוסיפים שבאופן זה שהפקיר את הבור חייב משום שנחשב 'מפקיר נזקו לאחר נפילת פשיעה', שהרי בעל השור היה צריך להעלות בדעתו שהשור יטיל גללים.

כב בדברי הגמ' מבואר שה"ה באופן ששני אנשים נכנסו לחצר בעל הבית שלא ברשות, שבאופן שהזיקו זה את זה חייבים, ובאופן שנתקלו זה בזה פטורים.

▪ באופן שבעל הבית ידע שאדם נכנס לחצר - חייב משום 'דנהי דאית לך רשות לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא'.

▪ באופן שבעל הבית לא ידע שאדם נכנס לחצר - פטור.

◆ שור שנפל לבור והבאיש את מימיו:

• באופן שהזיק בגופו (כלומר שהיה מלוכלך בטיט):

○ באופן שהזיק בשעת נפילה - חייב משום שגדר חיובו משום 'שור'.

○ באופן שהזיק לאחר נפילה:

▪ לרב - חייב משום שתקלה שלא הפקירה חיובה משום 'שור'.

▪ לשמואל - פטור משום שתקלה שלא הפקירה חיובה מדין 'בור', ובור אינו חייב על נזק המים משום שהמים הם 'כלים'.

• באופן שהזיק מריחו - פטור משום שנחשב 'גרמא'.

דף מט

◆ שור שנחש שפחה מעוברת והפילה - חייב לשלם לאדון את דמי הולדות^{כג}.

◆ דיני אדם שהכה אשה מעוברת והפילה:

• באופן שהבעל חי:

○ דמי ולדות - לרש"י שמים אגב האשה, לתוס' [מא] שמים בפני עצמם. ודמי הולדות שייכים לבעל דכתיב 'בעל האשה'.

○ שבח ולדות:

▪ האם יש שבח ולדות:

• באופן שהאשה 'מבכרת' - לת"ק יש שבח ולדות, לרבי שמעון בן גמליאל אין שבח ולדות^{כד}.

• באופן שהאשה 'אינה מבכרת' - יש שבח ולדות.

▪ למי משלמים את השבח ולדות - לת"ק לבעל, לרבי שמעון בן גמליאל חצי לבעל וחצי לאשה^{כה}.

○ נזק האשה - שמים את האשה כמה הייתה שווה אם הייתה יולדת כדרכה, וכמה היא שווה עכשיו שילדה מחמת המכה.

• באופן שהבעל מת ואין לו יורשים (כגון גר או עבד משוחרר):

○ באופן שהכה את האשה בחיי הבעל - פטור מדמי ולדות, כיון שהמכה היה חייב לשלם את דמי הולדות לבעל ולאחר מיתתו פוקע החיוב.

○ באופן שהכה את האשה לאחר מיתת הבעל:

✽ הערות ✽

כג תוספות מבארים שהחיוב של שור שנחש שפחה מעוברת והפילה אינו מדין 'דמי ולדות', משום שדין 'דמי ולדות' נאמר רק באופן שהעובר שייך לבעל (שהרי בפרשת 'דמי ולדות' כתוב 'בעל האשה'), אלא החיוב הוא מדין 'מזיק', וכדין שור שנחש 'חמרתא מעברתא' והפילה שחייב לשלם מדין 'מזיק', ולפי"ז תוס' מבארים שלמרות שבפרשת 'דמי ולדות' יש מיעוט שאדם חייב ושור פטור (דכתיב 'כי יצו אנשים' ודורשים ולא שוורים או מדכתיב 'ובעל השור נקי' [מב א]), מ"מ שור שנחש שפחה מעוברת והפילה חייב לשלם דמי ולדות, משום שבדין 'מזיק' שור חייב [ע"פ פני יהושע].

כד הגמ' מבארת שת"ק סובר שיש שבח ולדות כיון שהאשה שווה בזמן שהיא מעוברת יותר מהזמן שהיא אינה מעוברת, ורבי שמעון בן גמליאל סובר שאין שבח ולדות כיון שהאשה שווה בזמן שהיא מעוברת פחות מהזמן שהיא אינה מעוברת כיון שיש סכנה שהיא תמות בלידה.

כה הגמ' מבארת שהמקור של רבנן ששבח ולדות לבעל, דכתיב 'ונגפו אשה הרה' ודורשים 'שבח הריון לבעל', אמנם רבי שמעון בן גמליאל סובר שדורשים מפסוק זה שהחיוב של 'דמי ולדות' נאמר רק באופן שהכה את האשה כנגד בית ההריון או כנגד מקום שמגיע ממנו חמימות לוולד, אבל באופן שהכה את האשה ביד או ברגל לא חייב דמי ולדות, ולכן סובר ששבח ולדות חצי לבעל וחצי לאשה.

נחלקו רש"י ותוס' בצורת השומא של דמי ולדות ושבח ולדות, שהרי התבאר לעיל [בסמוך] שנחלקו רש"י ותוס' בשומא של 'דמי ולדות': לרש"י שמים אגב האשה, ולתוס' שמים בפני עצמם, ורש"י לשיטתו מבאר ששמים את דמי הולדות ושבח ולדות יחד, ולכן באופן שיש שבח ולדות שמים כמה האשה הייתה שווה בזמן שהייתה מעוברת, וכמה האשה שווה לאחר שהפילה. ובאופן שאין שבח ולדות אי אפשר לשום כך, כיון שהאשה שווה לאחר שהפילה יותר מהזמן שהייתה מעוברת, ולכן שמים כמה האשה הייתה שווה בזמן שהיא מעוברת למכור אותה עם ולדות, וכמה הייתה שווה בזמן שהיא מעוברת למכור אותה בלי ולדות. אמנם תוס' לשיטתם מבארים שהשומא של דמי הולדות היא כמה היו שווים למוכרם לפני שהפילה, וכמה הם שווים לאחר שהפילה. וצורת השומא של שבח ולדות באופן שיש שבח ולדות הוא, כמה האשה הייתה שווה בזמן שהיא מעוברת באופן שמוכר אותה ללא הולדות, וכמה היא שווה לאחר שהפילה.

- לרבה - חייב לשלם את דמי הולדות ושבח הולדות לאשה משום שלאחר מיתת הבעל האשה זוכה בולדות.
- לרב חסדא - דמי ולדות פטור. שבח ולדות: לת"ק פטור, לרבי שמעון בן גמליאל חייב לשלם לאשה^י.

◆ דין גר שמת ואין לו יורשים:

- באופן שאדם החזיק בשטר חוב שאדם אחר היה חייב לגר:
 - האם קונה את הקרקע שמשועבדת לחוב - לא.
 - האם קונה את השטר עצמו 'לצור על פי צלוחיתו':
- באופן שהחזיק בשטרות בסתמא - רב ייבא מסתפק האם קונה או דלמא לא קונה כיון שאין דעתו לכך.
- באופן שהחזיק בשטרות על דעת לקנות את השטר - קונה.
- באופן שהיה ביד הגר משכון של לווה ובא אדם אחר והחזיק במשכון - המשכון שייך ללוה משום שבמיתת הגר פוקע החוב.
- באופן שהיה בחצירו של המלווה משכון של הגר ובא אדם אחר והחזיק במשכון:
 - באופן שהחצר קונה בקנין 'חצר' - המלווה קונה את כל המשכון.
 - באופן שהחצר לא קונה בקנין 'חצר' - המלווה קונה במשכון כשווי ההלוואה, והאדם האחר זוכה בשאר המשכון.

דף נ

◆ דיני בור:

- חיוב בור ברשות הרבים וברשות היחיד:
 - הקדמה - נחלקו התנאים האם החיוב של בור נאמר בבור ברשות הרבים, או דלמא החיוב של בור נאמר בבור ברשות היחיד שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, או דלמא החיוב נאמר בין בבור ברשות הרבים ובין בבור ברשות היחיד^י.
 - לתנא של המשנה - חיוב בור נאמר בין בבור ברשות הרבים ובין בבור ברשות היחיד.
 - לרבי ישמעאל:
- לרבה - חיוב בור נאמר בבור ברשות הרבים ולא נאמר בבור ברשות היחיד^י.
- לרב יוסף - חיוב בור נאמר בין בבור ברשות הרבים ובין בבור ברשות היחיד.
- לרבי עקיבא:

✽ הערות ✽

- כו הגמ' מבארת שרב חסדא סובר שהולדות אינם נחשבים 'ממון' שאפשר לזכות בו ולכן המכה פטור מדמי ולדות שהם שייכים לבעל וכן לפי ת"ק פטור משבח ולדות שייך לבעל, אמנם לפי רבי שמעון בן גמליאל חייב בשבח ולדות כיון שרבי שמעון בן גמליאל סובר שבחיי הבעל שבח ולדות שייך חצי לבעל וחצי לאשה ויש לאשה שייכות בהם ומימלא לאחר מיתת הבעל האשה זוכה בחלקו של הבעל.
- כז הגמ' מבארת שהמקור של התנאים שסוברים שבור ברשות הרבים חייב דכתיב 'כי יפתח וכי יכרה', וכיון שהתורה חייבה באופן שאדם פתח בור כ"ש שהתורה חייבה באופן שאדם חפר בור, ולכן דורשים 'על עסקי פתיחה וכרייה באה לו' כלומר שהתורה חייבה בור ברשות הרבים למרות שהבור לא שייך לו. אמנם התנאים שסוברים שבור ברשות הרבים פטור סוברים שהסיבה שהתורה הייתה צריכה לכתוב גם 'כי יפתח' וגם 'כי יכרה', משום שאם היה כתוב רק 'כי יפתח' היינו חושבים שבאופן שאדם חפר בור לא מספיק לו לכסות את הבור אלא צריך לסתום את הבור, ואם היה כתוב רק 'כי יכרה' היינו אומרים שבאופן שאדם פתח בור לא צריך לכסות את הבור.
- תוס' מבארים שבדברי הגמ' מוכח ש'עונשים ממון מן הדין', ולכן אפשר ללמוד את החיוב של אדם שחפר בו בק"ו מהחיוב של אדם שפתח בור, אמנם תוס' מסיימים שבדברי המכילתא מבואר שאין עונשים ממון מן הדין.
- הגמ' מבארת שהמקור של התנאים שסוברים שבור ברשות היחיד חייב דכתיב 'בעל הבור' ודורשים 'בור שיש לו בעלים' כלומר שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, והתנאים שסוברים שבור ברשות היחיד פטור דורשים מהפסוק 'בעל הבור' 'בעל התקלה'.
- בדברי רש"י ותוס' מבואר שבאופן שיש בור שהפתח שלו ברשות הרבים וחלל הבור ברשות היחיד, או באופן שיש בור שהפתח שלו ברשות היחיד וחלל הבור ברשות הרבים, ה'שם' של הבור נקבע לפי מקום הפתח של הבור.
- כח רש"י מבאר שהטעם של רבי ישמעאל לפי רבה שבור ברשות הרבים חייב ובור ברשות היחיד פטור 'כי אפקרנא לך רשותי לאו לאחיובי אנא בהזיקא אפקרתי', אמנם תוס' מקשים על דברי רש"י שבדברי הגמ' מבואר שרבי ישמעאל פטור בבור ברשות היחיד לא רק באופן שחפר באמצע הרשות, אלא גם באופן שחפר בקצה הרשות שסמוך לרשות הרבים ובאופן זה לא שייך טעם זה, ולכן תוס' מבארים שהטעם של רבי ישמעאל הוא שבעל הבור אומר לניזק 'ברשותי מאי בעית' כלומר שהיה צריך להזהר לא לפול לתוך הבור כיון שהבור שייך לו.

- לרבה - חיוב בור נאמר בין בבור ברשות הרבים ובין בבור ברשות היחיד.
- לרב יוסף - חיוב בור נאמר בבור ברשות היחיד ולא נאמר בבור הרבים^{כט}.
- סוג הבור - חיוב בור נאמר ב'בור', ב'שיח', ב'מערה', ב'חריצין' וב'נעיצין'.
- גדר חיוב בור:
 - בור ברשות הרבים:
 - לרב - 'להבלו ולא לחבטו' משום שחבטה 'קרקע עולם הוא דמזקא ליה'.
 - לשמואל - 'להבלו ולחבטו'^ל.
 - בור ברשות היחיד - 'להבלו ולחבטו' משום שהקרקע שלו הזיקה.
 - גובה הבור:
 - באופן שהשור הוזק - חייב.
 - באופן שהשור מת.
 - באופן השור התגלגל לבור - באופן שהבור היה גבוה עשרה טפחים חייב, באופן שהבור היה גבוה פחות מעשרה טפחים פטור.
 - באופן שהשור עמד ונפל לבור (באופן שחייב על 'חבטה') - באופן שהבור היה גבוה ששה טפחים חייב, באופן שהבור היה גבוה פחות מעשרה טפחים פטור^{לד}.
- ◆ **דין החופר 'לאושין' (יסודות) - לת"ק פטור, לרבי יוסי בר יהודה חייב.** ובאופן שעשה מחיצה עשרה טפחים או שהרחיק ארבעה טפחים פטור^{לד}.
- ◆ **החופר בור ומסרו לרבים - פטור.**

דף נא

דיני שנים שחפרו בור:

- החופר בור תשעה והשני השלים לעשרה:
 - לרבי - למיתה האחרון חייב, ולנזיקין שניהם חייבים.
 - לרבנן - בין למיתה ובין לנזיקין האחרון חייב^{לד}.

הערות

- כט רש"י מבאר שהטעם של רבי עקיבא לפי רב יוסף שבור ברשות היחיד חייב משום שהבור שייך לו, אבל בור ברשות הרבים שהבור לא שייך לו פטור.
- ל הגמ' מבארת שכיון שרב סובר שגדר חיוב בור הוא 'להבלו ולא לחבטו', ממילא חיוב בור נאמר רק בבור שיש בו הבל ולא בבור שאין בו הבל (כגון באופן שאדם עשה תל ברשות הרבים והשור עלה על התל ונפל) וכן חיוב בור נאמר רק באופן שהשור נפל ופניו כלפי מטה ולא באופן שהשור נפל ופניו כלפי מעלה.
- לא נחלקו תירוצי התוס' בדעת שמואל באלו אופנים התורה חייבה על 'חבטה': לתירוץ הראשון באופן שנחבט בקרקע הבור חייב, באופן שנחבט בקרקע שחוץ לבור פטור. לתירוץ השני בין באופן שנחבט בקרקע הבור ובין באופן שנחבט בקרקע שחוץ לבור (ואין פטור של 'קרקע עולם הזיקתו' כיון שעשה את התקלה כלומר שהפיל את השור).
- בדברי הגמ' מבואר שלפי שמואל אדם שעשה תל ברשות הרבים חייב משום 'חבטה', ולפי התירוץ הראשון של תוס' צריך לומר שמדובר באופן שעשה תל שגבוה חמשה טפחים וכן עשה בור עמוק חמשה טפחים והשור נפל מהתל לתוך הבור ולכן חייב משום 'חבטה', ולפי התירוץ השני של תוס' אפשר לומר שמדובר באופן שעשה תל שגבוה עשרה טפחים והשור נפל מהתל לקרקע רשות הרבים ומ"מ חייב על 'חבטה' כיון שהתל עשה את התקלה.
- לב הגמ' מבארת שלמרות ששיעור 'חבטה' שעושה מיתה הוא עשרה טפחים, מ"מ באופן שהשור עמד ונפל לבור כיון שהכרס של השור גבוהה ארבעה טפחים מהקרקע נמצא ששיעור 'חבטה' היה עשרה טפחים.
- לג הגמ' מבארת שלפי המ"ד בור ברשות היחיד חייב הנידון של החופר לאושין נאמרה באופן שחפר ברשות היחיד, ולפי המ"ד שבור ברשות היחיד פטור המחלוקת של 'לאושין' נאמרה באופן ש'ארווח ארווחי לרשות הרבים' כלומר שחפר לאושין ברשות היחיד והרחיב את הבור לרשות הרבים.
- לד הגמ' מבארת שהמקור של רבנן שהאחרון חייב דכתיב 'כי יפתח איש בור וכו' יכרה איש בור' ודורשים למעט שור שחפר בור וכן שהחיוב של בור הוא על האחרון, אמנם רבי סובר שדורשים למעט שור שחפר בור ולא דורשים דרשה נוספת, משום שאידיד שכתוב בתחילת הפסוק 'איש' כתוב גם בסיום הפסוק 'איש'.

• החופר בור שמונה והשני השלים לתשעה או החופר בור עשרה והשני השלים לעשרים:

○ ללישנא קמא דרב זביד - שניהם חייבים^ל.

○ ללישנא בתרא דרב זביד - לרבי שניהם חייבים, ולרבנן האחרון חייב.

• החופר בור עשה והשני הרחיב את הבור:

○ באופן שהשור נפל מהצד שהרחיב:

▪ ללישנא קמא:

• באופן שהשור מת מה'הבל' - הראשון חייב והשני פטור.

• באופן שהשור מת מה'חבטה' - השני חייב^ל.

▪ ללישנא בתרא - השני חייב.

○ באופן שהשור נפל מהצד שלא הרחיב - הראשון חייב והשני פטור.

◆ בור שיש בו מים:

• באופן שהבור תשעה וטפח מלא מים - ספק האם חייב על מיתה משום שהמים מוסיפים הבל או דלמא אינו חייב על מיתה.

• באופן שהבור שמונה ושני טפחים מלאים מים - חייב על מיתה משום שהמים מוסיפים הבל.

• באופן שהבור שבעה ושלושה טפחים מלאים מים - ספק האם חייב על מיתה משום שהמים מוסיפים הבל או דלמא אינו חייב על מיתה.

◆ בור רחב:

• באופן שהעומק יותר מהרוחב - יש בו הבל.

• באופן שהעומק והרוחב שווים - ספק האם יש בו הבל.

• באופן שהרוחב יותר מהעומק - אין בו הבל.

◆ בור של שני שותפים והראשון פתח ושאר מים והשני שאב אחריו:

• לת"ק - הראשון פטור והשני חייב^ל.

• לרבי אליעזר בן יעקב - שניהם חייבים, אמנם באופן שהראשון מסר לשני את כיסוי הבור הראשון פטור והשני חייב^ל.

✽ הערות ✽

הגמ' מוסיפה שהסיבה שרבנן לומדים מהפסוק 'איש' שהשני חייב ולא הראשון דכתיב 'והמת יהיה לו', ולכן דורשים שה'איש' שעליו הפסוק דיבר הוא האחרון שעשה שהבור יהיה ראוי להמית.

הגמ' מסתפקת באופן שהראשון חזר וסתם את הטפח שחפר האם הבור נשאר ברשותו וחייב על הנזיקין של הבור, או דלמא הסתלקו מעשי השני והראשון חייב על נזיקין.

לה רש"י מבאר שהגמ' בלישנא קמא סוברת שדברי רבנן שהאחרון נאמרו רק באופן שהראשון חפר בור תשעה והשני השלים לעשרה, שהבור לא היה ראוי להמית על ידי מעשה הראשון אלא רק על ידי מעשה השני, אבל באופן שהראשון חפר בו שמונה והשני השלים לתשעה, או שהראשון חפר בור עשה והשני השלים לעשרים שניהם חייבים.

לו הגמ' מבארת שבאופן שהשור מת מחמת ה'חבטה' השני חייב משום שהוא קירב את הנזק ויתכן שאם לא היה מרחיב השור לא היה נופל לבור, אבל באופן שהשור מת מחמת ה'הבל' פטור כיון שמיעט את ההבל, אמנם תוס' מקשים שגם באופן שהשור מת מחמת ה'הבל' צריך לחייב את השני כיון שקירב את הנזק ויתכן שאם לא היה מרחיב השור לא היה נופל ולא היה נזוק כלל.

לז הגמ' מבארת שת"ק סובר ש'אין ברירה', ולכן כאשר השני משתמש נחשב 'שואל' על חלקו של הראשון בבור, ומימלא חייב באחריות בנזקי הבור גם על חלקו של הראשון.

לח הגמ' מבארת שרבי אליעזר בן יעקב סובר ש'יש ברירה', ולכן כאשר השני משתמש הוא נחשב 'בעלים' על כל הבור ולא נחשב 'שואל', ומימלא האחריות על נזקי הבור היא על הראשון והשני בשווה. אמנם באופן שהראשון מסר לשני את כיסוי הבור הראשון פטור והשני חייב, משום שמסירת כיסוי הבור נחשב שהשני קיבל שמירה על הבור וחייב בנזקיו.